

érett szerelemért látszik élni. Ez bizonyos egyenetlenséget visz bele a regénybe. Ez a viszonyzatlan szerelem egyúttal Anna legkeservesebb bűnhődése, végső erkölcsi elzúllásának főoka. Az ő plasztikusan, erős művészettel megrajzolt alakja mellett a többi szereplő elhalványodni látszik. A történeti alakok, Báthori országbíró, Bethlen Gábor, Bocskai István és a kisebbek, itt-ott csak egy-két vonással jellemezve, életszerűen jelennek meg, de az író képzeletének alkotásai néha csak szimbolumszerűen hatnak. Így mindenekelőtt Pál, akiről maga az író azt írja, hogy ő «Anna lelke nemes, tisztaságra sóvárgó, nagyraihivatott felének egyre távolodó képe».

A regény kompozíciója nagytehetségű íróra vall, aki a történeti adatok közül biztos kézzel választja ki a legjellemzőbbeket, sohasem hagyja magát elragadtatni az események zúfolt-ságától. Anna életének háttérül odaállítja Erdély sorsát anélkül, hogy a történetíró elnyomná benne az alkotó művészt. Látjuk fejedelmek bukását és új fejedelmek választását, német és török érdekek összeütközését, Erdély mérhetlen szenvedését, majd egyszerű föllendülését, de mindezek az események szoros összefüggésbe kerülnek Anna egyéni sorsával. Az író teljesen benne él a regény korában, nála a történelmi levegő nemcsak külsőség, nemcsak kosztüm dolga, hanem lelkiség. A XVII. századbeli erdélyi magyar rideg lelki puritánsága, elfojtott, ki-kitörő érzékisége, keleti pompaszeretete megelevenítve olvadnak össze könyvében. A lápi vadászat, a császár képviselőjének fogadtatása az ecsedi várban, Anna esküvője a legszebb történeti leírások közé tartoznak. A történeti levegő megérzékeltetésére szolgál az archaizáló nyelv is. Ebben azonban az író nem következetes. Ahol adatait írásbeli egykorú emlékekből veszi (ilyenek Báthori végrendelete, Bethlen Gábor levelei, Kemény Önéletírása stb.), pontosan megtartja azok stílusát, amikor szereplőit saját maga beszélteti, mai kifejezéseket ad a szájukba, nyelvjárási különlegességekkel vegyítve. Ez az eljárása a hangulat egységének rovására megy. Nyelvművészete leghatalmasabban a leírásokban érvényesül. A regény gazdag izzó érzéki jelenetekben, de az író bátor szókimondása ellenére sem hagyja magát sohasem

elragadtatni az érzékiség rajzolásának öncélúságáig.

Az *Ördögseker*-et megjelenése óta sokan magasztalták, sokan támadták. Akik támadták, nem tudták a művet az írótól elvonatkoztatni, nem tudták megérteni, hogyan írhatta ugyanaz az író az Élet Fejedelmét és ezt a regényt. Pedig az élet teljét e két véglet határolja és csak az az igazi művész, aki az egész életet a lelkébe fogadja. Mak-kai Sándort — hisszük — új magaslatos hivatása sem fogja eltéríteni az irodalomtól, mert számára az írás lelki szükség. Ez a regénye nem méltatlan nagy elődjének és sokban mesterének, Kemény Zsigmondnak erdélyi regényeihez, ha nem is az az «erdélyi regény», melyet a mai erdélyi irodalomtól joggal várunk.

A könyvet az Erdélyi Szépművészek Céh állította ki, a nagytehetségű Kós Károly korhű illusztrációival.

Farkas Gyula.

Voinovich Géza: Az angol irodalom története. Először a Heinrich-féle Egyetemes Irodalomtörténetben jelent meg 1907-ben. A Franklin-Társulat Kultúra és Tudomány sorozatába most beiktatott új kötet lényegében ennek változatlan lenyomata. Itt ugyan bővebb egy fejezettel, mely a régi angol irodalmat foglalja össze — az Egyetemes Irodalomtörténetben Petz Gedeon mintaszertű tanulmánya vezette be a Voinovich által írott új kort — s néhol teljesebb egy-egy kiegészítő adattal — Galsworthy és Shaw például most szerepelnek először — viszont helyenként megrövidül egy-egy jellemzés és ismertető bemutatás.

Tizennyolc évvel ezelőtt a hivatalos bíráló nagy elismeréssel és melegséggel fogadta az első teljes magyar nyelvű irodalomtörténetet az angol irodalomról. Íróját ugyan nem nézte céhbéli irodalomtörténetírónak, amire az akkor se igen tartott igényt s nem tart, úgy látszik, ma sem, nem sokba véve azt a tudományt, mely «nem emeli a könyv érdekességét» és izlésben amúgy is «legtöbbször ösdi». Inkább kritikusként és esszéírónak számította, kit csak a mű s a művész egyénisége érdekel. De tanulmányíróink között a legkiválóbbak közé sorozta, sőt még a konzervatív kritika is némelykor Péterfyhez méregette.

Azóta megjelent mesteri tanulmányai és klasszikusainknak általa gondozott újabb kiadásai a legnagyobb tiszte-

letet parancsolnak írói működésével szemben s bizonyos tekintetben szentítik angol irodalomtörténetének 18 év múltán változatlanul való újabb megjelentetését. Igazolja ezt különben a szükséglet is. A munka már régen hozzáférhetetlenül vált a nagyközönség számára, pedig ez változott politikai viszonyaink miatt is ma fokozódó érdeklődéssel tekint a nagyszerű nép felé, mely «egész élete folytán igazán gondolkodott és igazán írt». Voinovich munkája nyelvünkön ma is egyetlen a maga nemében, mely a klasszikus virágzástól a XIX. század hajlatáig nagy alapossgal tájékoztat az angol irodalom jelleméről és kimagasló alakjairól.

M. L.

Huszonöt év a magyar társadalmi dráma történetéből. Galamb Sándornak e címmel az Irodalomtörténeti Közleményekbe írt tanulmánya külön is megjelent e folyóirat új vállalatának, az Irodalomtörténeti Füzeteknek harmadik számaként. Ma már valóban elérkezett az ideje, hogy a mult század második felének irodalma megbeszélés tárgyává tétessék s a történeti folytonosságba beleillesztessék. E korszak reprezentáns írói már jobbra elköltöztek vagy elnémultak, jellemképüket s pályarajzukat többnyire meg is találhatni szakfolyóirataink hasábjain, de irodalmunk egy-egy területén való működésüknek összefüggő, műfaj-történeti áttekintését eddigelé kevesen kísérelték meg. Pedig nyilvánvaló, hogy épen ez a félszázad inkább egyes irodalmi ágak birtokbavételével és mozgalmas megművelésével gazdagította szellemi örökségünket, semmint valóban kiemelkedő költői tehetségekkel. A kiegyezéstől a századfordulóig terjedő időszak nem épen a remekírók s remekművek korszaka, a század-középi klasszicizmus nagy hagyományai jórészt epigonok kezén csenevészedenek s az új kezdeményezésekből is hiányzik a bátrabb lendület, a költői tárgyak és formák újságának hevesebb vágya.

Hanem azért ez az irodalom is tükröt tart a maga korának: egészében lagymatag, kispolgáris színezete rávall a Ferenc József-i évtizedek általános érzés- és gondolatvilágára. A nemzeti életünk alakulásában a kiegyezéssel vezetőszerpéhez jutott városi polgárság a maga életformáinak ábrázolását várta minden irodalmi ágbán, első-sorban pedig ott, ahol a benyomásokat kollektív módon fogadta magába: a

színházban. Így vert gyökeret színpadunkon az a műfaj, mely a Nyugaton már negyedszázados multra tekinthetett vissza: az ú. n. «középfajú», társadalmi dráma. Dumas, Sardou, Augier s társaik színpadi típusai rendre megjelentek a magyar színpadon, mihelyt e típusok jelentkezni kezdtek a magyar társadalomban is.

Galamb Sándor tanulmánya ennek a műfajnak meggyökerezését és fejlődésének első, állástfoglaló és formát kialakító szakaszát mutatja be, azt a huszonöt évet, mely Rákosi Jenő első társadalmi tárgyú színművének (*Régi dal régi gyűlölségről*, 1867.) bemutatójától Herczeg Ferenc drámáiról felépéséig (*A dolovai nábob leánya*, 1892.) terjed.

E harmadfél évtized alatt huszon-négy szerzőnek negyvenhét, e témakörbe vágó műve került színpadra. Galamb valamennyit belevonja vizsgálódásába. S dolgozata mégsem terjedelmesebb két nyomtatott ívnl.

Irodalmunk történetének művelői nem mindig mentesek a felesleges körülmenyességtől, nehezen bírnak lemondani a búvárkodásuk közben megvizsgált anyag hiánytalan kitergetéséről. Pedig a kutatónak többet kell tudomásul vennie, mint amennyit — munkája eredményeként — közölnie is szükséges. Néha épen csak a tudományos apparátust látjuk s legkevésbé azokat az eredményeket, melyek érdekében az egész apparátus működésbe hozott. Galambnak nagy erénye a mértéktartás s főleg ez teszi képessé arra, hogy a felvetett kérdést áttekinthető rövidséggel oldja meg s a beletartozó részleteken biztos céltudattal uralkodjék. Nála lépten-nyomon érezni, hogy mondatai mögött mindenre kiterjedő tájékozottság húzódik meg, mely szilárd alapot vet a lényegnek, de sohasem hivalkodik annak rovására.

S e mértéktartásán kívül nyomtató-kosan ki kell emelnünk az irodalom-történetírásról vallott határozott és önérzetes felfogását is; ez is hozzájárul tanulmányainak a pusztá «témakidolgozás»-on messze felülemelkedő értékéhez. Az irodalomtörténetet nem tekinti a politikai vagy művelődéstörténet segétdományának, benne a történeti szempont mellett kellőképen hangsúlyozza az irodalom szempontját is, a művészetét, melynek eszmei és formai fejlődésrajza az irodalomtörténetírásnak sajátképi, öncélú hivatása és értelme.